

AKBAŞ CEPHANELİĞİ BASKINI

Mücteba İlgürel

Mondros mütarekesi (30 ekim 1918) yürürlüğe girdiği andan itibaren, Türk milletinin hürriyetini yok etme niyetiyle Anadolu topraklarına çıkmaya başlayan itilâf devletleri, ölüme mahkûm bir imparatorluk bakiyyesinin artık bir işe yaramıyacağı fikrinde idiler. Bu mütarekenin en önemli maddeleri, Çanakkale ve İstanbul boğazlarının ve istihkâmlarının müttefik ordularına teslimi, ordunun terhis ve orduya âit silâh, cephâne, donatım ve taşıt vâsıtalarının müttefik kuvvetlerine verilmesi idi¹. Bu cümleden olarak, Osmanlı Harbiye Nezareti, 26 kasım 1918 akşamına kadar Gelibolu yarımadasının ve boğazın Anadolu yakasının askerî birliklerden arındırılmasını istedi. Bu emre uyularak, 114. kolordu ile 55. tümen Gelibolu'dan Tekirdağ'a, 49. tümen Malkara'dan Kırklareli'ye, 60. tümen Eceâbad'tan Keşan'a yer değiştirerek Trakya'nın doğusunda yerleşti. Böylece

1 Mütareke esaslarına göre Türk ordusunun bütün silâh, cephâne ve sair malzemesine itilâf devletleri el koymuşlar, depoları muhafaza altına almışlardı. Hatta bazı bölgelerdeki depolarda mevcut tüfeklerin sürgü kolları ve topoların kamaları sahîlilere taşıtılmıştı. Bu arada, İzmir ve Manisa havâlisinde bulunan depolar, mütareke hükümlerine rağmen Yunanlıların eline geçmiş bulunuyordu. Mütareke ve Kurtuluş savaşı yıllarında kurulmuş bulunan bazı gizli cemiyet ve teşekküller (Karakol cemiyeti, Hamza ve Felâh cemiyeti, Mîm Mîm gurubu, Bizci gurubu ve diğerleri), itilâf devletlerinin ele geçirdikleri harp malzemesi ve sair alât ve edevâtı Kuvâ-yi Milliye emrine vermek üzere İstanbul'dan kaçırmışlardır. Bu konuda dikkat çekici bir vesika da yayınlanmıştır. Bk. Dr. Hüseyin Dağtekin, *istiklâl savaşında Anadolu'ya kaçırılan mühimmât ve askerî eşya hakkında tanzim edilmiş önemli bir vesika, «Tarih Vesikaları»* yeni serî, c. I, s. 1 (16), İstanbul 1955; Bundan başka, Kuvâ-yi Milliye için İstanbul'dan silâh ve cephâne kaçıran çeşitli teşekküller için bk. *Türk İstiklâl Harbi VII. cilt, İdari faaliyetler (15 mayıs 1919-2 kasım 1923)* Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı, Ankara 1975, s. 96-112.

Çanakkale boğazı müdafaasız olarak işgale açık kalmıştı. Müstevliler boğazın iki yakasını işgal ederken, bu bölgede mevcut silâh ve cephâne depolarını da ele geçirmiş bulunuyorlardı. Mustafa Kemal, Nutuk (c. I, s. 8)'da yurdun karşı karşıya kaldığı bu durumu «Mütarekeye dahil olur olmaz, kıtaatın muharip efradı terhis olunmuş, silâh ve cephanesi elinden alınmış, kıymet-i harbiyeden mahrum bir takım kadrolar haline getirilmişti» ifadesiyle gayet açık bir şekilde anlatmıştı.

Bu depoların en önemlilerinden biri, Gelibolu ile Eceâbad arasında ve sâhilde müstahkem bir mevki olan Akbaş deposu idi. Akbaş cephâneliğinde 8000 Rus tüfeği, 40 Rus mitralyözü, 20,000 sandık cephâne ve ayrıca muhâbere ve istihkâm malzemesi bulunuyordu². Bu önemli silâh deposu işgal edilip bir Fransız birliğinin muhafazasına verilmişti. Bu arada, İstanbul gazetelerinde Akbaş'taki silâh ve cephânenin Rusya'ya gönderileceği haberinin çıkması, Kuva-yi Milliyecilerin ve Ankara'nın dikkatini çekmiş bulunuyordu. Cephâne sıkıntısı çekilirken ve «cephâne sarfında tasarrufa riayet edilecektir» temennilerine rağmen mevcutların Rusya'ya gönderileceği haberi üzüntü yaratmıştı³.

Diğer taraftan, vatan müdafaası için cepheye gitmekte tehâlik gösteren halka, silah temin etmekte güçlük çekilmekte idi. Halbuki, itilâf devletleri, Rusya'da ihtilâlcilere karşı mücadele vermekte olan Vrangeli ordusunu takviye için Akbaş'taki cephâneliği kullanmayı planlamakta idiler. Bunun için de bir nakliye gemisi Gelibolu'ya gelmiş idi⁴.

Balıkesir Redd-i İlhak Cemiyetinin Faaliyetleri

Bu sırada Balıkesir'de, 15 Mayıs 1919 da Yunan işgaline uğrayan İzmir'in şimal muntıkası cephelerinden ve bu cepheye yakın ka-

2 Kurmay Binbaşı İsmail Hakkı'dan naklen Zeynel Kozanoğlu, *Hamdi Bey ve Akbaş Baskını*, Ankara 1970, s. 76-77. Burada müracaat edilen eserlerde, depodaki silâh ve cephâne miktarı hakkında çeşitli rivayetler vardır.

3 Kemal Atatürk, *Nutuk*, İstanbul [t.y.], c. III, s. 1201.

4 Çanakkale mevki-i müstahkem kumandanı Şevket tarafından, Ankara K.O. 20 kumandan vekili Mahmud'a çekilen telgraf için bk. *Nutuk*, c. III, s. 1201; Ayrıca, Şevket Bey'in peşine düşen İngilizlerden sakınılması için Mustafa Kemal'in 15 Şubat 1920 tarihli telgrafı için bk. Bilâl N. Şimşir, *İngiliz Belgelerinde Atatürk (1919-1938)*, c. II, Ankara 1975, s. 127.

zalardan gelen temsilciler, zaman zaman toplantılar yapmakta idiler. 19 Aralık 1919 da toplanan Balıkesir Kongresinde önemli kararlar alınmış olup, bunlardan en önemlisi, Anadolu'daki Heyet-i Temsiliye ile muhabere edilerek Redd-i İlhak adının bundan sonra Müdafaa-i Hukuk olarak değiştirilmesinin kabul edilmesidir. Bu sûretle, bütün Anadolu'nun müşterek bir gaye uğrunda yek-vücut bir halde hareket ettiği ve bu mukaddes gayeye erişebilmek için Türk milletinin aynı heyecanla mücadeleye atıldığı ilân edilmiş oluyordu. Balıkesir Kongresi, bu arada Soma, Aydın, Ödemiş, Ayvalık, İvrindi, Akhisar ve Salihli cephelerinde Yunan ordusuna karşı kazanılan zaferlere yardımcı olduğu gibi⁵, Yunan askerlerinin ve yerli rumların masum halka yaptığı vahşiyâne hareketleri tel'in için Balıkesir'de bir de miting tertiplemişti (28 Kasım 1919)⁶. Ancak, müstevli düşmana karşı sürdürülen bu faaliyetler, bol miktarda silah ve cephâneye ihtiyaç gerektiriyordu. Eldeki mevcut silah ve cephâne, devrin modern silahlarıyla teçhiz edilmiş düşmana karşı savaşmak için kâfi değildi. Bu durumda, yeni tedbirler almak gerekiyordu. Anadolu'da teşekkül etmekte olan Kuva-yi Milliye karşı mücadeleye girişen ve 12 Kasım 1919 da Kuva-yi Muhammediye adını verdiği 300 kişilik ordusu ile Susurluk'a giren Anzavur cephâne ve mühimmat yüklü 7 arabayı Göbel köyü civarında yağmalamıştı. Bundan sonra Balıkesir Heyet-i Merkeziyesini basmak ve şehri ele geçirmek gayesiyle ilerleyen Anzavur, 15 Kasım'da Balıkesir istikametinde Demirkapı civarında 61. Tümen komutanı Kâzım Bey'in kuvvetleri karşısında perişan olup selâmeti kaçmakta buldu. Kuva-yi Milliye'nin bu başarısı ile Yunan ordusuna karşı yer yer elde edilen muvaffakiyetler, halk arasında büyük bir haz uyandırmış bulunuyordu. Bundan sonra Kuvâ-yi Milliye daha çok katılmalar olmuş ve bu da silâh ve cephâne talebini artırmıştı.

İşte durum bu merkezde iken, bol miktarda silâh ve cephânenin bulunduğu Akbaş deposuna bir baskın düzenlenmesine karar verildi. Ancak, bu iş için birçok deniz ve kara vasıtalarına ihtiyaç vardı.

5 Kâzım Özalp, *Müli Mücadele 1919-1922*, c. I, Ankara 1971, s. 75-76.

6 *İzmir'e Doğru* gazetesi, 27 ve 30 teğrisânî 335 nüshaları; Kâzım Özalp, *aynı eser*, s. 76-77. Bu miting cuma günü namazdan sonra belediye binası önündeki meydana tertip edilmiş ve on bini mütecaviz Balıkesirli bulunmuştur. Mitingten sonra 5 maddelik *mukarrerat* Heyet-i Merkeziye tarafından imzalanıp cihana ilân edilmiştir.

Zira, Akbaş'tan Anadolu sâhiline çıkarılacak malzemenin sâhilde tutulmayıp derhal içerilere nakli gerekmekte idi. Ayrıca, denizden yapılacak baskının da iyi planlanması şart idi. Çünkü İngiliz donanmasının gemileri devriye gezmekte olup, kesif bir haberleşme ağı kurulmuştu.

Akbaş cephâneliğine bir baskın yapılması fikri ortaya atıldıktan sonra, bunun hazırlığı ve yerine getirilmesi görevi, Balıkesir Heyet-i Merkeziyesi tarafından Köprülülü Hamdi Bey'e verildi. Hamdi Bey yanında 10 Kuva-yi Milliye askeriyle Balıkesir'den Biga'ya hareket etti. O sıralarda, Gönen havâlisinde Anzavur taraftarlarını takip etmekte olan kabiliyetli ve fedakâr olduğu kadar vatanperver bir insan olan Dramalı Rıza Bey 40 kadar adamıyla Balıkesir'e gelmişti. Kâzım Bey, onu ve adamlarını Hamdi Bey'e yardım etmesi için Biga'ya gönderdi.

Akbaş deposuna baskın ve Mustafa Kemal

Dramalı Rıza Bey, Biga'da kıyafet değiştirerek, iki arkadaşıyla Rumeli sâhiline geçti. Bir hafta kadar Akbaş depolarının etrafında bir çoban kıyafetiyle tetkiklerde bulundu. Bazı köylülerle tanıştı. Muhafızların vaziyet ve mevkiilerini, nöbetçilerin adedini ve ne şekilde nöbet değiştirdiklerini, telefon hatlarını, depoların ihtiva ettiği malzemenin miktarını, depolardan iskele civarına gelen yolları, sâhilde kayıkların yanaşabileceği noktaları öğrendi. Netice olarak yapılacak iş için gereken bütün bilgiyi toplayarak Biga'ya döndü ve görüşlerini Hamdi Bey'e anlattı⁷. Hamdi Bey bu bilgiyi Balıkesir'de

7 Hamdi Bey, 1886 da Köprülü'de doğmuş olup, kolağası İbrahim Bey'in oğludur. Tahsilini Köprülü ve Üsküb'de tamamlayarak, Balkan savaşlarında görev almış, 1914 de Edirne polis müdürlüğü kısmi idari reisliğinde bulunmuştur. Daha sonra, Demirköy, Malkara, Keşan ve Sındırgı kaymakamlıklarında bulunan Hamdi Bey, 1917 den beri Edremit kaymakamlığında bulunuyordu. Hamdi Bey, sanatkar ruhlu bir insan olup, şair, ressam ve müzisyen olarak da tanınmakta idi. Geniş bilgi için bk. Mücellitoğlu Ali Çankaya, *Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler*, Ankara 1954, c. II, s. 685-690; Köprülü'dü Hamdi Bey'in düşman ile ilk mücadeleye başlanmasında ve teşkilatlanmadaki üstün gayretleri için bk. Celâl Bayar, *Ben de Yazdım, Milli Mücadele*, İstanbul 1972, c. 8, türü yerler.

8 Kâzım Özalp, *aynı eser*, s. 89-90; Kuvâ-yi Milliye'nin istihbarat işlerinde çalışmış, Milli Mücadele kahramanlarından olup, hatıralarını romanvari bir üslup ile anlatan Esat Tomruk, eserinde Akbaş baskınına da yer vermiştir. Bk. *Türk Casusu İngiliz Kemal Milli Mücadelede*, İstanbul 1946, c. I, s. 225-226.

Kâzım Bey'e şifre ile bildirmiştir. Akbaş deposu, çok sıkı tedbirler altında Fransız kuvvetleri tarafından korunmakta idi. Hazırlıkların bir safhası da silâhların nakli için bir motor temini idi. Bu da, İstanbul'da boğaz kumandanı olan Galatalı Şevket Bey vâsıtasıyla Çanakkale mütareke komisyonundan Bolayir motoru, güya erzak nakli için alınmıştı. Bundan başka, sâhile çıkarılacak silâh ve cephânenin süratle içerilere taşınabilmesi için de çeşitli vasıtalar Umurbey iskelesinde toplanmıştı. Nihayet, 26/27 ocak 1920 gecesi Lâpseki, Çardak, Gelibolu ve Umurbey iskelelerindeki kayık, motor, mavnâ gibi ne varsa Bolayir motoruna bağlanarak Hamdi Bey'in emrinde hareket edilirken, daha önce Akbaş'a geçmiş bulunan Dramalı Rıza Bey Fransız karargâhını basmış bulunuyordu. Depolardan sahile indirilen silâh ve cephâne derhal deniz vasıtalarına yükletilip esir edilen Fransız subay ve erleriyle beraber Lâpseki'ye nakledildi. Sahile çıkarılan silâh ve cephâne halkın da yardımı ile derhal en yakın sırtların gerisine nakledilip emniyete alındı. O gün bir Fransız harp gemisi Lâpseki önüne gelmişse de bir şey elde edememiş, Bolayir motorunu batırarak çekilip gitmiştir⁹. İngilizler ise, baskının akabinde Gelibolu'da hükümet memurlarını tevkiif etmişlerse de, karşılaştıkları tepki üzerine serbest bırakmak zorunda kalmışlardır. Mustafa Kemal bu konuda Heyet-i Temsiliye namına 14 şubat 1920 tarihinde Sivas Heyet-i Merkeziyesine bilgi vermiştir¹⁰. Bu sırada, düvel-i mütelife mümessilleri İstanbul hükümetine verdikleri bir nota ile Akbaş cephâneliğinden kaçırılan silâh ve cephâneye mukabil İstanbul'daki depolardan silâh ve cephânenin alınıp Kuvâ-yi İtilâfiyeye teslimini istemişlerdir¹¹. Esasında, Hamdi Bey, ele geçirilen silâh ve cephâne ile Balıkesir Müdafaa-i Hukuk Cemiyetine bağlı büyük bir kuvvet meydana getirmek istiyordu. Askerlik şubesi vasıtasıyla derhal 500 kadar genç toplandı. Bandırma'daki 14. Kolordu komutanlığı bu kuvveti 190. alayın II. taburu emrine verdi. Bazı muvazzaf subayların ve Gönen'de bulunan 190. alayın I. taburundan da

9 Zühtü Güven, *Anzavur İsyanı, İstiklâl Savaşı Hatıralarından acı bir sahfa*, Ankara 1965, s. 38-39; Rahmi Apak, *İstiklâl Savaşında Garb Cebhesi Nasıl Kuruldu*, İstanbul 1942, s. 105-106.

10 Nimet Arsan (Derleyen), *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannâmeleri*, c. IV (1917-1938), Ankara 1964, s. 197.

11 Nimet Arsan, *aynı eser*, s. 223.

bir müfrezenin de katılımıyla güçlü bir kuvvet meydana gelmişti¹². Akbaş baskını haberi, derhal basına intikal ederek bütün yurttaki büyük bir sevinç yaratmıştı. Balıkesir Heyet-i Merkeziyesine her taraftan tebrik telgrafları geliyordu. Balıkesir Heyet-i Merkeziyesi nâmına Miralay Kâzım Bey tarafından Ankara'da K.O. 20 Kumandanlığı vasıtasıyla Mustafa Kemal Paşa'ya çekilen 28 Ocak 1920 tarihli bir telgrafta durum kısaca izah edilmişti. Mustafa Kemal Paşa da 29 Ocak 1920 tarihli cevabı telgrafında şöyle demektedir :

Balıkesir'de Fırka 61 Kumandanı Kâzım Beyefendi'ye Köprülülü Hamdi Bey'in fedakârâne ve cesurâne hareketle elde eylediği şâyân-ı gıpta muvaffakiyetten mütehasıl teşekküratımızın mûmâileyhe tebliğine delâlet buyrulmasını rica eder, böyle azim bir muvaffakiyete sâik olan zât-ı biraderlerini tebrike şitâb eyleriz.

Heyet-i Temsiliye nâmına
Mustafa Kemal¹³

Mustafa Kemal aynı gün Heyet-i Temsiliye nâmına bir de tamim neşrederek kamu oyuna bu konuda bilgi vermiştir¹⁴. Ayrıca, Mustafa Kemal'in Heyet-i Temsiliye adına gönderdiği bir telgrafta, bu hareketin «türklerin Anadolu sahilinden Rumeli sâhiline ilk geçişlerine benzer bir cesaret ve fedakârlık örneği olduğu» ifadesi bulunmakta idi¹⁵.

Akbaş baskınına karşı düvel-i itilâfiye mümessillerinin tepkisi çok şiddetli olmuş, İstanbul hükümetini dahi protesto etmişlerdi. Bu meydana İngilizler Miralay Kâzım Bey'i Harbiye Nezaretinden talep dahi etmişlerdi. İstanbul'da Kuvâ-yi Milliye taraftarları da sıkı bir şekilde takip edilmeye başlanmıştı. İtilâf devletleri ayrıca, Maçka ve İtfaiye kışalarına baskın yaptıkları gibi, Gelibolu'dan bir kısım memurları da tevkif etmişlerdi¹⁶. Sadriazam Ali Rıza Paşa, padişaha

12 *Türk İstiklâl Harbi*, VII. cilt, *İdari Faaliyetler...*, s. 71-72; Kâzım Özalp, *aynı eser*, s. 94.

13 Kemal Atatürk, *Nutuk*, c. III, s. 1210.

14 Kemal Atatürk, *Nutuk*, c. III, s. 1210-1211.

15 Kâzım Özalp, *aynı eser*, s. 91.

16 1. ncı Kolordu Kumandanı Cafer Tayyar Bey 6 şubat 1336 tarihli Harbiye Nezaretine gönderdiği telgrafı ile bu hareketi protesto etmiştir. Bk. *Harb Tarihi Vesikaları Dergisi*, Haziran 1964, sayı 48, vesika no: 1116.

takdim ettiği şubat 1336 tarihli arızasında bu vakaların «... Akbaş hadisesi netâyic-i müessifesinden» meydana geldiğini bildirmekte idi¹⁷.

İngilizlerin Bandırma'ya asker çıkarmaları
ve tepkiler

Akbaş baskınından çok rahatsız olan İngilizler, silâh ve cephâneyi geri almak ve bu sûretle Kuvâ-yi Milliye'yi çaresiz bırakmak için Bandırma'ya 200 kişilik bir kuvvet çıkardılar (1 şubat 1920). Balıkesir Heyet-i Merkeziyesine göz dağı vermek ve Yunan işgalini takviye etmek için de yapılan bu harekete, bir kısım itilâf devletleri gemileri de katılarak Bandırma limanında demirleştiler. Bundan başka, kolorduya verdikleri bir nota ile de, silâh ve cephânenin iadesini ve ayrıca bu işe iştirak edenlerin de teslimini talep etmekteydiler¹⁸. Bu haberi alan Mustafa Kemal 3 şubat 1920 tarihinde Heyet-i Temsiliye nâmına gönderdiği telgrafı ile bütün kumandanlıkları uyarıyordu. Mustafa Kemal, Düvel-i itilâfiye kuvvetlerinin bulunduğu diğer bölgelerdeki cephâne depolarının bu kuvvetler tarafından imhası veya nakli ihtimalinin mevcut olduğu ve buna göre hareket edilmesini istiyordu¹⁹.

İngilizlerin Bandırma çıkartmasını, Balıkesir'de Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti İzmir Şimal Mıntıkası Heyet-i Merkeziyesi de, İngiliz mümessilliğine verdiği bir muhtıra ile protesto etmişti²⁰. Heyet-i Merkeziye bu davranışı «... her türlü hukuk-ı düveliye ve insaniyeye ... mugayir ...» olarak vasıflandırmıştı. Muhtıra 4 maddeden ibaret olup, birinci maddede Akbaş deposuna yapılan baskının, Yunan zulm ve vahşetlerine karşı halkın bir galeyana olduğu; «... insaniyet için ebedî bir leke olan Yunan işgali ref' edilmedikçe milletimiz elin-

17 *Harb Tarihi Vesikaları Dergisi*, Mart 1964, vesika no: 1106.

18 Kâzım Özalp, *aynı eser*, s. 93; ayrıca bk. EK, bu muhtıranın bir sûreti 11 şubat 336 tarihli *İzmir'e Doğru* gazetesinde yayınlanmıştır.

19 Kemal Atatürk, *Nutuk*, c. III, s. 1211-1212; Bu telgraf İngiliz istihbarat servisi tarafından 9 şubat 1920 tarihinde ele geçirilmiştir. Bk. Bülâli N. Şimşir, *aynı eser*, s. 126-127.

20 Bu muhtıranın sûreti *İzmir'e Doğru* (4 şubat 336) ve *Hakimiyet-i Milliye* (16 şubat 1336) gazetelerinde yayınlanmıştır. Bandırma'da halkın işgali protesto ettiği ve şehir dışında Kuvâ-yi Milliye efradı hazırladığı hakkında Dahiliye Nazırı Damat Şerif Paşa'nın 7 şubatta sadarete gönderdiği bilgi için bk. M. Tayyib Gökbilgin, *Mühterem Mücadele Başlarken*, Ankara 1965, c. II, s. 361-362.

den silâhını bırakmayacağı gibi Yunan mezâlimine karşı da canını, malını, ırzını kurtarmak için elinden gelen her türlü vesâite tevessül etmek mecburiyetindedir» denilmekteydi. Ayrıca, dördüncü maddede «... bu itibarla hiç bir sebep-i muhikka istinâd etmeyen Bandırma işgalini şiddetle protesto ederiz» ifadesi kullanılmaktaydı. Öte yandan, İstanbul hükümetini de bu muhtıradan haberdâr etmek isteyen Heyet-i Merkeziye, mahiyeti değişik ve beş maddelik bir sûreti de sadaret makamına göndermişti (bk. Ek). 11 şubat 1920 tarihinde Balıkesir'den çekilen bu telgraf sûreti, Akbaş baskını ile Balıkesir Heyet-i Merkeziyesinin alâkası olmadığı intibahını vermeğe çalışmaktadır. Esasında, gerek Kuvâ-yi Milliye gerek İngiltere birbirleriyle çatışmamakta özen göstermişlerdir. Ancak baskının, yunanlıların masum halk üzerindeki vahşiyane davranışlarının bir galeyanı olduğu belirtilmiştir. Bundan başka, yunanlıların Anadolu'yu tahliye etmemesi halinde bu hareketlerin artarak devam edeceği belirtildiği gibi, İngiliz kuvvetlerinin de Bandırma'dan çekilmeleri istenmiştir. Kuvâ-yi Milliyeden silâh ve cephâneyi geri almanın imkânı olmadığını anlayan İngilizler 11 şubat 1920 de Bandırma'dan çekilip gittiler. Bu haberi dâima heyecanlı neşriyat yapan Balıkesir Heyet-i Temsilîyesinin yayın organı *İzmir'e Doğru* gazetesinden öğreniyoruz²¹.

Köprülülü Hamdi Bey'in şehit edilmesi

Bu sırada, Biga ve havalisinde Anzavur'un tahrikleri artmış bir kısım halk, Hamdi Bey ve Kuvâ-yi Milliye aleyhinde silâhlandırılmıştı. Biga ise, bu bölgenin Anzavur'dan sonra ikinci şakisi Kara Hasan kuvvetlerinin eline geçmişti. Diğer taraftan, Akbaş'tan kaçırılan silâh ve cephânenin daha içerilere nakledilmesi Balıkesir Heyet-i Merkeziyesi tarafından kararlaştırılmış ve bu işe Hamdi Bey memur edilmişti. Böylece silâh ve cephâne Tabak nahiyesinin Yeniceköyü'ne ve civar köylerine nakledilmişti. Henüz Biga'da bulunan Hamdi Bey Biga'nın emniyeti için Kara Hasan'ı ve maiyetini tevkif etmişti. Biga civarında bulunan Anzavur ise İmam Fevzi (Gavur İmam) adında birini de kendine âlet ederek Biga'yı basmış ve Hamdi Bey ile müsademeye girişmişti. Hamdi Bey ise Yeniceköy'deki silâh ve cephâ-

21 *İzmir'e Doğru* gazetesi, 13 şubat 336, İngilizler Bandırma'dan ayrıldıktan sonra, Gelibolu'ya uğrayıp mutasarrıfıyla 10 kadar memuru ve halktan ileri gelen bazı kimseleri gemiye alıp gitmişlerdir. Bk. Nimet Arsan, *aynı eser*, s. 190; *Hakimiyet-i Milliye* gazetesi, 24 şubat 1336.

nenin selâmetini canından aziz bilip Dramalı Rıza Bey'i kuvvetin çoğu ile oraya göndermişti. Hamdi Bey yanındaki 15 kişi ile Anzavur ve Gavur İmam kuvvetlerine uzun zaman mukavemet edememiş, o da Yeniceköy'e çekilmek zorunda kalmıştı. Ancak, Hamdi Bey Yeniceköy'e varamadan yolda Anzavur'un adamları tarafından şehit edildi (17 şubat 1920)²². Âsilerin bu hareketi, İngilizler tarafından 500 İngiliz altını ile taltif edilmiştir²³. Hamdi Bey, Biga'dan ayrılmadan önce, Balıkesir'de Kâzım Bey ile telgraf başında görüşmüş ve yardım istemişti. Ertesi gün Balıkesir'den Binbaşı Muhtar Bey ve Mustafa Necati Bey (sonradan Maarif Vekili) bir müfreze ile Yeniceköy'e hareket ettiler. Dramalı Rıza Bey ve yanındakiler, üstün kuvvetlere karşı silâh ve cephâneyi can ve baş ile savunmuşlar, fakat Anzavur'un eline geçeceğini anlayıp tamamını ateşe vermişlerdi (21 şubat 1920). Bu sırada âsiler ellerinde bulunan iki topu da kullanmışlardır²⁴.

Sonuç

Akbaş deposuna yapılan baskında, silâh ve cephânenin önemli bir kısmı alınmış olmakla beraber, kalanlar belli bir yekûn tutmakta idi. İngiliz ve Fransızlar, depoda kalan silâh ve cephânenin emniyetini düşünerek Çimenlik'e naklettiler. Mustafa Kemal, İstanbul hükümetinin bu konuda acz göstermesini protesto eden, 21 şubat 1920 tarihli Rauf Bey'e gönderdiği telgrafında şöyle demektedir :

«... Akbaş cephânesinin bir kısmının İngilizlere iâdesi hakkında muavenetinizin katıyyen masrûf olmamasını ar-

22 Kâzım Özalp, *aynı eser*, s. 97-99; Uluğ İğdemir, *Biga Ayaklanması ve Anzavur Olayları (Günlük Anılar)*, Ankara 1973, s. 11. (Bu sırada Biga'da Osman Gazi Numune Mektebinde genç bir öğretmen iken hadiselerin görgü şahidi bulunan ve günlük notlar tutmuş olan Uluğ İğdemir'in ifadesine göre, Hamdi Bey, Biga'da millî bir alay kurmayı plânlamış ve babası Mehmet Kâzım Uluğ Bey (9 ekim 1921 de Afyonkarahisar cephesinde şehit olmuştur) de bu alayda tabur komutanlığı görevini almıştı. Ancak, Mehmet Kâzım Uluğ Bey Biga ayaklanması üzerine bu görevi ifa edememiştir. Bk. s. 72-75); *İzmir'e Doğru* gazetesi 27 şubat 336; Hamdi Bey'in şehadeti üzerine Balıkesir'de kadınlar ve erkekler arasında ayrı ayrı *mevlâ-i şerif* kraet ettirilmiştir. *Aynı gazete*, 12 mart 336.

23 *Türk İstiklâl Harbi*, VI. cilt, *İstiklâl Harbinde Ayaklanmalar (1919-1921)* Ankara 1974, s. 74.

24 Uluğ İğdemir, *aynı eser*, s. 17-18; *Türk İstiklâl Harbi*, VI. cilt ... s. 75.

zu ederdik. Boş bir fişek kovanının bile İngilizlere iâde edilmemesi daha muvafık olur fikrindeyiz»

Heyet-i Temsiliye nâmına
Mustafa Kemal²⁵

Silâh ve cephânenin Yeniceköy'de infilâki ile her ne kadar emekler boşa gitmiş gibi görünüyorsa da, bunların Anzavur'un eline geçmesi ihtimali ortadan kalkmıştı. Ancak, Kâzım Özalp hâtıratında (s. 99), «Dramalı Rıza Bey biraz daha dayanabilmiş olsaydı yetişeceğimiz muhakkaktı» demektedir. Rıza Bey, pek hamiyetli ve vatanperver bir kimse olup, yaptığı hizmetlerle takdir görmüş idi. Bilahire İstanbul'a giden Rıza Bey, Yeniceköylü Muhtar Bey tarafından tanınarak ihbar edilmiş ve Kuvâ-yi Milliye düşmanlarıncı idam ile cezalandırılmıştır. Muhtar Bey ise Biga'ya yerleşen Âşir Paşa tümeninin askerî mahkemesi tarafından idama mahkûm edilmiştir. (1922)²⁶. Akbaşı baskınından sonra, Anzavur'un adamları tarafından veya İngilizlerin sinsi faaliyet ve tahrikleri ile daha bir çok şehit verilmiştir. Anzavur'un bertaraf edilmesinden sonra yakalanan mahkemelere sevk edilen hâinler cezalarını bulmuşlardır.

Akbaşı baskını ile elde edilen silâh ve cephâne, düvel-i mütelife tarafından Türk milleti ile hiç alâkası olmayan yerlere sevk edilecek iken buna mani olunmuştu. Zaten Hamdi Bey Fransızlara çektiği telgrafta «... silâhlar aslen bizimdir ve bize lâzımdır...» ifadesini kullanarak baskının meşruiyetini isbat etmişti²⁷. Bundan başka, Türklerin kontrolü altında kalan silâh ve cephâne düvel-i mütelife ve iç düşmanlardan daha iyi korunmaya başlanmıştır. Nitekim, Mustafa Kemal 3 şubat 1920 tarihli telgrafı ile bu hususta Kuvâ-yi Milliye'nin dikkatini çekmiş bulunuyordu²⁸.

Akbaşı baskınından elde edilen silâh ve cephâne Kuvâ-yi Milliye'nin eline geçmiş olsaydı, Soma ile Akhisar arasında yerleşmiş bulunan Yunan ordusuna büyük bir baskın gerçekleştirilecekti. Esasen

25 Kemal Atatürk, *Nutuk*, c. I, s. 386-387.

26 Zühtü Güven, *aynî eser*, s. 110.

27 Zeynel Kozanoğlu, *aynî eser*, s. 90.

28 Kemal Atatürk, *Nutuk*, c. III, s. 1211-1212.

bu baskından sonra İzmir üzerine yürütmesi plânlanmıştı. Akbaşı baskını, Türkün vatan sevgisini ve onun için her türlü fedakârlığa seve seve katlanabileceğini göstermede bir örnek olmuştur. Bu baskın, Türk tarihinin unutulmayacak safhalarından biri olarak kalacaktır.

Ek

Makâm-ı Sadâret-i uzmâya*

Buradaki İngiliz irtibat zâbiti Sir Artur cenâblarına hey'et-i merkeziyemiz nâmına tevdi' ettiğimiz muhtıranın bir sûretini huzûr-ı devletlerine arza mücâseret eyleriz efendim. 63** üncü fırka kumandanı Kâzım Bey vâsıtasıyla kolordu kumandanlığından ahz eylediğimiz bir tahrirâtta Bandırma'daki İngiliz mümessili ve müfreze kumandanlığı tarafından müşârünileyhimâya icrâ edilen tebliğatta Akbaşı'daki silâh ve cephânelerin kuvâ-yi milliye eser-i tertîbi olarak kaldırıldığı ve bu hâlin İngiltere hükümeti aleyhinde bir hareket gibi telakki edildiği ve teşkilât-ı milliye rüesâsına bu teşebbüsündeki vehâmetin anlatılması ve tekmil silâh ve cephâne ile ayın on ikisinden itibaren yirmi dokuzuna ve bundan mes'ul olan eşhâsın da on beşine kadar teslimi talep edildiği bildirilmektedir. İngiltere hükümet-i fahîmesi tarafından bu mes'elenin sûret-i dostânede halledilmesi arzu edildiğine dâir olan müfreze kumandanlığının te'minâtına teşekkür ederek ber-vech-i zir maruzâtı arz ile kesb-i şeref eyleriz.

1) Türk milleti düvel-i fahîme-i mü'telifeye karşı amîk bir hürmetle mütehasistir, ve hiç bir zaman İngiltere hükümetine karşı perverde ettiği hürmet ve itimada nakîsa gelmediği gibi âmâl-i husûmetkârâne beslemek katiyyen mevzû'ı bahs olamaz. Bu fikirler vatanımızın parçalanmasını arzu eden anasının yanlış isnâdâtı ve telkinâtından münbais olduğunu zannediyoruz.

* Başbakanlık Arşivi, A. VRK. HRM-1.

** 61 olacak.

2) Bir Şubat tarihinde tevdi' ettiğimiz muhtıradan arz ettiğimiz vechile İzmir şimal mıntıkası kuvâ-yi milliyesinin mümessili bulunan hey'et-i merkeziyemiz Akbaş'daki silâhların kaldırılması için hiç bir tebligat yapmamış ve hiç bir emir vermemiştir. Binaenaleyh bunun, haklı ve musırr olmamıza nazaran hey'et-i merkeziyemize hiç bir mes'uliyet tevcih edemeyeceği tabiidir. Bu silâhların ahâli tarafından kaldırılması evvelce de bildirdiğimiz vechile Yunan mezâlim-i vahşiyânesi karşısında fevkalade müteessir olan milletimizde müdafaa-i mevcudiyet ve nâmus için husûle gelen galeyân-ı umûminin bir neticesi olduğuna eminiz. İki Yunan alayının yeniden İzmir'e ihrâc edildiğinin ve Yunanlıların cebhelerde yeni bir taarruzda bulunmak üzere hazırlandıklarının haber alınması bu galeyânı teşdid etmektedir.

3) Hey'et-i merkeziyemiz mesul olan eşhâsdan malûmatdâr olmadığı gibi, eser-i tertîbi olmayan bir hareketten dolayı böyle bir talebin kendisine vârid olamayacağı kanaatinde dir.

4) Yunan işgali ref' edilmedikçe fevkalâde bir galeyân içinde bulunan ahâlinin elinden silâhları toplamak imkânı yok ise de hey'et-i merkeziyemiz düvel-i fahîme-i mü'telifeye ve İngiltere hükümet-i muazzamasına karşı mütehassıs olduğu ihtirâmâtı teyîd için bu mes'elede bir nâsîh ve mutavassıt vazifesini ifâ edebilir; eğer düvel-i muazzama Yunan işgâlini kaldırırsa galeyân-ı umûmî nihayet bulacağından elde mevcut silahların ahâliden toplanması mümkün ve hey'et-i merkeziyemizin bu hususta müteahhid olabileceğini arz eyeriz.

5) Evvelki mutıramızda arz ettiğimiz vechile Bandırma'daki son vaziyetten istifade etmek istemeyen anâsırın sükûn ve âsâyişi ihlâle cür'etyâb olmamaları ve İngiltere hükümet-i fahîmesinin Yunan işgâl ve mezâlimine karşı kuvâ-yi milliyemizi zayıflatmak gibi bir maksad takib etmediğine ahâlimizin kâni olması için Bandırmaya ihrâc edilen kuvvetin geri alınmasını tekrar rica ederiz.

Balıkesir'de müdafaa-i hukuk
İzmir şimal mıntıkası hey'et-i
merkeziyesi nâmına Vâsıf